

ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ В АСПЕКТІ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Петро ГРАБОВИЙ (Умань, Україна)

У статті розглядаються особливості дослідження українського молодіжного сленгу в аспекті мовної картини світу. Автор обґрунтовує необхідність застосування лінгвокогнітивного підходу до вивчення лексичної підсистеми молодіжного сленгу та визначає перспективи такого дослідження.

The article investigates the peculiarities of studying of Ukrainian youth slang in the aspect of language picture of the world. The author proves the necessity of application of linguistic cognitive approach to the analysis of lexical subsystem of youth slang and outlines some perspectives of such study.

Розвиток лінгвістичної науки зумовив зміну парадигми розгляду мовних явищ та ставлення до них дослідників. Розгляд мовної системи з позицій антропоцентризму нерозривно пов'язаний із проблематикою вираження мовної картини світу на різних її рівнях.

Останнім часом дослідники мовної картини світу звернули увагу на особливості моделювання світу різними субстандартними підсистемами національних мов. Окремі питання особливостей вираження мовної картини світу в субстандартній лексиці української мови розглянуто в роботах Л.О. Ставицької [12], С.А. Мартос [8], Ю.Л. Мосенкіса та О.С. Фурси [16]. Здійснюються компаративні дослідження вираження мовної картини світу в субстандартній лексиці національних мов [2]. Проте аналіз праць дає змогу стверджувати, що особливості мовного картування світу лексикою українського молодіжного сленгу ще недостатньо досліджені, як і субстандартні підсистеми української мови загалом.

Метою статті є виявлення особливостей існування рівня мовної картини світу, фрагменти якої вербалізуються в сучасному українському молодіжному сленгу, та обґрунтування застосування лінгвокогнітивного підходу при дослідженні українського молодіжного сленгу.

Когнітивний підхід виявився плідотворним для вивчення культурно обумовлених складових мови. У процесі пізнання людина діє в рамках розроблених у мові моделей, що задають певний кут зору на речі та явища [15: 18]. Дослідники зазначають, що «когнітивний аналіз мовних явищ повинен спиратися на принципове розмежування *індивідуального когнітивного простору, колективного когнітивного простору і національно-мовної когнітивної бази*» [7: 148].

У сучасному мовознавстві говорять про різні рівні мовної картини світу, серед яких виокремлюють і узуальну, яка «відображає картину світу певних угруповань людей – носіїв однієї мови, об'єднаних територіально, за різними ознаками та психічними властивостями (освітою, професією, статтю, ерудованістю, темпераментом, характером тощо)» [11: 83]. В.Д. Ужченко звертає увагу на територіальні діалекти, які мають локальну визначеність, з якою пов'язані й відмінності мовної картини світу, зумовлені географічними умовами, соціальними, культурно-історичними факторами, виробничою діяльністю [15: 75]. Водночас, правомірно говорити про існування соціального рівня мовної картини світу, у нашому випадку, рівня мовної картини світу україномовної молоді.

Убираючи картину довкілля, встановлюючи концептуальні зв'язки між феноменами довкілля, людина не тільки наділяє їх назвами, а й «збагачує» культурологічними обертонами, перевіряючи їх на собі подібних [15: 29]. Водночас, молодіжний сленг є частиною мовної картини світу молоді, оскільки він стає атрибутом молодіжної культури, так само, як і мова стає частиною картини світу її носія. З означуваного впливає, що соціокультурні концепти разом із загальнокультурними та етнокультурними концептами структурують національно-мовну картину світу. Тобто, молодіжний сленг – це своєрідний спосіб мовної категоризації дійсності засобами субстандартної лексики.

Зрозуміло, що мовна картина світу молоді – поняття ширше, ніж картина світу, виражена в лексиці молодіжного сленгу. Проте саме молодіжний сленг відбиває ті реалії та особливості світобачення молоді, які відрізняються від інших носіїв національної мови. Означене видається важливим з огляду на сучасні тенденції в розробці проблематики мовної

моделі світу. Саме на зрізі національно-культурних відмінностей та особливостей їхньої мовної репрезентації базується більшість сучасних досліджень мовної картини світу [4: 8].

Розглянемо параметри, які сприяють виокремленню молодіжного сленгу серед інших підсистем некодифікованого мовлення:

- відмінність поля інтересів молоді від старшого покоління, різниця в інтересах проявляється не лише на рівні культури, але й на рівні особливостей вікового періоду (наприклад, зацікавлення комп'ютерними іграми серед молоді);
- різниця в ціннісних орієнтирах та поглядах на життя в окремих аспектах (безперечно, загальні категорії *добро/зло* формуються ще в ранньому віці, але особливості життя та соціалізації в молодіжному середовищі вносять свої корективи в систему цінностей молодої людини);
- соціальне оточення і коло спілкування (молодь проводить набагато більше часу серед однолітків, що дає змогу говорити про певну мовно-культурну спільноту);
- специфіка діяльності молоді в Україні приблизно однакова (однакове дозвілля, навчання в університеті, школі, профтехучилищі).

Специфіка існування відокремленої групи зумовлює специфіку існування власного, своєрідного погляду на світ. До речі, правомірність такого твердження висловив ще О. Горбач: «Різка протиставлення одних мовних гуртів іншим, яке може сягати геть аж зовсім різного підходу до деяких понять, явищ із довкільного життя, отже, до «іншого» мислення, цілком певно, не може не позначатися різко й на мові. Нюанси ж чуттєвого ставлення мовця до явищ довкілля і далі до співмовця виражають досить легко за допомогою лексики, бо ж тоді ці нюанси в кожному випадкові даються дуже важко спеціалізувати» [5: 170].

Таким чином, утворюється певна мовно-культурна спільнота, яка характеризується своїми особливостями. Явище молодіжної культури не нове і має багатовікову традицію. Це засвідчується і на рівні етнічному, зокрема на рівні молодіжних традицій української культури.

Зрозуміло, що молодіжна культура, як і молодіжний сленг, не монолітне утворення, а система, яка характеризується багатогранністю та багатовекторністю. Проте, вважаємо за доцільне виокремлення того ядра, яке виражає основні реалії та постулати молодіжної культури, саме вони і вербалізуються в лексиці молодіжного сленгу.

Носії української мови інтерпретують вербальні знаки, які засвоюють з інших мов та їхніх субкультурних підсистем по-своєму, відповідно до законів їхньої мови та особливостей світобачення. Зауважимо, що сучасний український молодіжний сленг розвивається паралельно з російськомовним. Але цінним для дослідження є той факт, що на сучасному етапі розвиток молодіжного сленгу відбувається, насамперед, серед комунікантів, для яких українська мова є рідною. Згадаємо думку інформанта, яку наводить О. Горбач: «Загалом говорено по-російськи, але все деяке слово, то таки краще виходить по-нашому, і все ж не здержишся ніяк, щоб його й серед руських не сказати по-нашому, по-українськи. Краще якось виходить» [5: 176]. На підтримку сказаного приведемо і сучасний приклад: популярне нині слово *медвед*, яке вимовляється україномовними носіями сленгу саме за правилами української вимови. Когнітивний підхід дасть змогу продемонструвати самобутність українського молодіжного сленгу та його відмінність від того ж російськомовного сленгу, що функціонує в Україні.

Проблему картини світу часто пов'язують з існуванням стереотипів поведінки, у мовному плані стереотипів мовної поведінки, тобто шаблонного використання мовних знаків у певній ситуації: «Національно-культурна символіка тісно пов'язана з національно-культурними стереотипами, які впливають на менталітет та комунікативну поведінку носіїв різних мов і культур» [1: 258]. У свою чергу, стереотипи засвоюються у процесі соціалізації індивіда. Важливість соціалізації для формування мовно-культурної спільноти, тобто того згустку мовних елементів, що вербалізують особливе світобачення людини-члена певної мовно-культурної спільноти не викликає сумнівів. Розгляд молодіжного сленгу з позицій когнітивної лінгвістики дасть змогу визначити певні стереотипи сприйняття дійсності, а далі і стереотипи мовної поведінки носіїв молодіжного сленгу.

Ю.Є. Прохоров зазначає: «У філософії є поняття «референтної групи», яке виникло для опису та пояснення того факту, що у своїй поведінці людина орієнтується на деяку еталонну

групу, яка може поставати як стандарт для самооцінки (компаративні референтні групи) та джерело його настанов, норм, цінностей (нормативні референтні групи)» [10: 143]. Зі сказаного для нас важливим є твердження про постійне прагнення індивіда досягти найвищого щабля суспільної ієрархії, причому, цей щабель підпорядкований і відповідає не об'єктивним факторам, а суб'єктивному уявленню індивіда про навколишній світ, усвідомленню місця його самого в цьому світі. Особистість сама визначає параметри референції та групи, з якими вона хоче співвідноситись. Звичайно, для молодої людини, яка намагається знайти своє місце в соціумі в усій його багатомірності та різноманітності не може бути абстрактних еталонів, які вона не може уявити. У реальному світі, саме звідки молодь бере критерії для самооцінки, існує два світи, які взаємопов'язані, але різняться між собою: світ дорослих та світ молоді. Світ молоді більш наближений для молодої людини, індивід проходить соціалізацію серед своїх однолітків, прагне визнання в молодіжному соціумі, де він проводить більшість часу і намагається самоствердитись. Ю.С. Прохоров зауважує, що індивід потрапляє вже в існуючий набір правил, які для нього (на певному рівні їх усвідомлення) незрозумілі, неозначені й незбагненні, але вони вже існують. Потім, у процесі соціалізації, індивід їх «будує», упорядковує, починає усвідомлювати та «дотримуватись». Це дотримання призводить до того, що він починає чітко уявляти, у якій ситуації, у якому комунікативному просторі ті чи інші вербальні засоби сприяють досягненню цілей спілкування [10: 144]. Молода людина засвоює правила та шаблони мовної поведінки групи, з якою вона себе асоціює. Оскільки молодіжний сленг є атрибутом молодіжної культури, то він разом з реаліями цієї культури засвоюється у процесі соціалізації. Зауважимо, що рівень утвердження індивіда у групі залежить також і від рівня засвоєння правил комунікації в цій групі та тих стереотипів, які в ній існують.

А.В. Кравченко, досліджуючи когнітивні параметри просторової організації лексики, наводить приклад, що для носія російської мови вираз «*На столе сиделамышь*» буде аномальним, у той час як кішка може і *сидіти* і *стояти*, науковець зазначає: «Очевидно, тлумачення, які наводяться в словниках, неадекватно відображають концепти, зафіксовані в семантиці таких слів, оскільки не враховують певні когнітивні структури (фрейми), які створюються досвідом і беруть участь у формуванні мовного значення» [цит. за: 14: 38]. Співвідносно з молодіжним сленгом, зазначимо, що організація поняттєвого апарату в молодіжному сленгу відбувається відповідно до певних принципів, за якими лексеми, що використовуються в мові молоді, функціонують у межах певних когнітивних структур та обумовлені специфікою їхнього використання. Дефініції, які наводяться в сучасних словниках сленгу та жаргону не завжди відображають особливості функціонування сленгізмів у молодіжному середовищі. Наприклад, *штрих* (або *штрїх*) у словнику Л.О. Ставицької визначається як: «1. *крим.* Літня людина. 2. *мол.* Людина, суть якої незрозуміла. 3. *мол.* Чоловік, хлопець. *Нічогенький штрїх!*» [13: 382]. Зауважимо, що в жодному із наведених тлумачень чітко не вказується комунікативне та прагматичне навантаження номена. Представник молодіжного соціуму, який використовує означений сленгізм, знає і відчуває, що *штрїх* має негативну конотацію, та використовується на позначення людини, яка не викликає симпатію та протистоїть мовцю. Якщо говорити про межі певної групи, це хлопець, який не є членом групи, до якої входить мовець. Відбувається своєрідне протиставлення на рівні *свій/чужий*. Представник молодіжного угруповання, який має «сленгову компетенцію», не скаже «*Ви класні штрїхи*», так само як пересічний носій мови не скаже «*Лід стіною лежить диван*». Подібні особливості функціонування таких сленгізмів, як *лось*, *пасажир*, *швабра*, та більшості сленгізмів на позначення частин тіла: *граблі*, *локатори*, *будка*, *табло*. Урахування опозицій як чинників творення мовної картини світу надзвичайно важливе для усвідомлення специфіки молодіжного сленгу. Однією із найбільш продуктивних у сленгу є опозиція *свій/чужий*, яка пов'язана з іншими семіотичними опозиціями *хороший/поганий*, *внутрішній/зовнішній* [17: 77].

Перспективним вважаємо розгляд тривалості «життя» сленгізму з позицій когнітивної лінгвістики. Очевидно, що той факт, який постійно турбує дослідників, що деякі сленгізми існують у пам'яті лише окремих поколінь і відходять на периферію мовної системи, у той час, як інші впродовж порівняно довгого періоду активно використовуються у мовленні носіїв сленгу (причому не заважає цьому і швидка зміна поколінь), можна розглянути під кутом зору символічної потужності сленгізму. У сленгу, як і в мові, потенціал тривалості такого «життя»

залежить також і від екстралінгвальних факторів. Позамовні чинники пов'язані також із семіотичною вагомістю певної реалії. Наприклад, сленгізм *адіки* (кросівки «Адідас») функціонував певний час у молодіжному сленгу, сам предмет виступав «магнітом» семіотичного значення, яке вербалізувалось у субстандарті. Коли ж предмет перестав виступати в якості певного «символу», означений сленгізм перейшов на периферію мовної системи. Символічність сленгових лексем можна простежити на прикладі таких сленгізмів, як *диско*, *танчики*, *чувак*, *пивце*. Таким чином, у молодіжному сленгу функціонують лексичні одиниці, які виражають особливості молодіжної культури та мають культурно-сміслову навантаженість. Зауважимо, що дослідження вираження мовної картини світу на основі ключових слів [3; 6; 9], які є своєрідними згустками культури в мові, може бути плідним і при вивченні молодіжного сленгу.

Дослідження молодіжного сленгу як засобу вираження картини світу дасть змогу повному розглянути ті постулати, які були сформульовані дослідниками субстандарту. Розгляд молодіжного сленгу з позицій когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології сприятиме теоретичному обґрунтування особливостей укладання словників молодіжного соціолекту та точнішій лексикографічній фіксації сленгізмів. Вивчення когнітивних та мовно-культурних особливостей існування та функціонування українського молодіжного сленгу сприятиме всебічному описові сучасної системи української мови та буде підґрунтям наступним компаративним дослідженням національних мов на різних рівнях.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Бондаренко К.Л. Лінгвокультурні особливості українського та англійського сленгу: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 / Донецький національний університет. – Донецьк, 2007. – 19 с.
3. Вежицкая А. Семантические универсали и описание языков. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 780 с.
4. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу. – К.: Логос, 2004. – 284 с.
5. Горбач О. Арго в Україні / Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. – Л., 2006. – 686 с.
6. Елизарова Г.В. Культурологическая лингвистика. Опыт исследования понятия в методических целях. – СПб.: Бельведер, 2000. – 139 с.
7. Загнітко А.П. Сучасні лінгвістичні теорії. – Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2007. – 219 с.
8. Мартос С.А. Молодіжний сленг у мовленнєвій структурі м. Херсона: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2006. – 21 с.
9. Мосенкіс Ю.Л., Якименко М.В. Всесвіт у дзеркалі японської мови: Словесні символи культури Японії. – К.: Видавничий дім А+С, 2005. – 352 с.
10. Прохоров Ю.Е. В поисках концепта. – М.: Флинта : Наука, 2008. – 176 с.
11. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). – К.: Фітосоціоцентр, 1999. – 148 с.
12. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. – К.: Критика, 2005. – 464 с.
13. Ставицька Л.О. Український жаргон. Словник: Містить близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень. – К.: Критика, 2005. – 496 с.
14. Тогоева С.И. Психолінгвистические проблемы неологии: Монография. – Тверь: Тверской государственный университет, 2000. – 155 с.
15. Ужченко В.Д. Актуальні питання розвитку української мови. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 146 с.
16. Фурса О.С., Мосенкіс Ю.Л. Український молодіжний сленг як динамічний феномен: Стан та перспективи досліджень, мовні контакти, галузі сленгу. – К.: Альфа друк, 2008. – 52 с.
17. Цивьян Т.В. Модель мира и ее лингвистические основы. – М.: КомКнига, 2006. – 280 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Петро Грабовий – аспірант кафедри української мови Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.
Наукові інтереси: лінгвокогнітивістика, лінгвокультурологія.

ЕМОТИВНИЙ КОМПОНЕНТ МЕТАФОРИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Юлія ДРОБОТ (Горлівка, Україна)

У статті розглянуто семантичну структуру слова, переосмислення лексичних одиниць внаслідок отождошення, подано аналіз емотивного переосмислення лексем.

The article deals with the semantic structure of a word; reconsideration of lexical units as a result of comparison, the analysis of lexical units emotive reconsideration is presented.

Метою нашої статті є виявлення емотивного компонента значення в семантичній структурі лексичних одиниць.

Предметом виступають лексичні одиниці з емотивним компонентом значення.